

А. А. Вигасин, М. А. Дандамаев, М. В. Крюков и др.; под ред. В. И. Кузицина. – [3-е изд., перераб. и доп.] – М. : Высш. шк., 2003. – 462 с.

6. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / О. П. Крижанівський. – [4 вид., стереот.] – К. : Либідь, 2009. – 592 с.

7. Черноног Є. С. Державна служба: історія, теорія і практика: Навч. посіб. / Є. С. Черноног. – К. : Знання, 2008. – 458 с.

8. Мищак І. М. Правове становище військовослужбовців і державних службовців у Стародавньому Вавилоні / І. М. Мищак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 15–19.

* Утвенко Володимир Валерійович – кандидат історичних наук, в. о. професора кафедри державного управління та самоврядування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

УДК 354:327

Олексій Шатило *

МЕХАНІЗМИ ВРАХУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У статті узагальнено підходи до формування енергетичної політики Європейського Союзу. З'ясовано, що ключовою її особливістю є комплексність формування у відповідності до пріоритетів економічного розвитку та захисту навколишнього середовища. Розкрито, що впровадження енергетичної політики ЄС здійснюється через комплексні програми економічного та екологічного спрямування.

Ключові слова: енергетична політика ЄС, енергетичний сектор ЄС, енергоефективність, комплексні програми, сталий розвиток.

Шатило А. А. Механизмы учета экономических и экологических приоритетов в процессе формирования энергетической политики ЕС.

В статье обобщены подходы к формированию энергетической политики Европейского Союза. Выяснено, что ключевой ее особенностью является комплексность формирования в соответствии с приоритетами экономического развития и защиты окружающей среды. Раскрыто, что внедрение энергетической политики ЕС осуществляется через комплексные программы экономического и экологического направления.

Ключевые слова: энергетическая политика ЕС, энергетический сектор ЕС, энергоэффективность, комплексные программы, устойчивое развитие.

Shatylo O. A. The mechanisms of incorporation economic and environmental priorities during the EU energy policy forming.

The paper summarizes the approaches to energy policy forming of the European Union. It was found that its key feature is the integrated formation according to the priorities of economic development and environmental protection. Also are showed that the implementation of the EU energy policy carried out through integrated economic and ecological programs.

Keywords: EU energy policy, EU energy sector, energy efficiency, integrated programs, sustainable development.

Європейський Союз є прикладом найбільш успішного з економічної точки зору інтеграційного утворення, яке наразі є домінантним на глобальному ринку. Одним із інструментів забезпечення економічного розвитку ЄС та його конкурентоспроможності є спільна енергетична політика цієї інституції. Україна, як і практично всі країни-члени ЄС не в змозі наразі забезпечити власних потреб в енергоносіях, відтак закуповує їх на зовнішньому ринку. Власне, придбання енергоносіїв здійснюють й члени ЄС, однак, така діяльність вже давно відведена ними на другий план, пріоритетами ж визначено всебічну технологічну модернізацію енергосектору у відповідності до економічних потреб та необхідності захисту навколишнього середовища. Більше того, енергетична політика ЄС поступово втрачає ознаки самостійної галузі політики, перетворюючись на придаток інших важливих напрямів економічної та соціальної розбудови ЄС.

Питання формування підходів до розробки та впровадження енергетичної політики Україною знаходилося у фокусі уваги багатьох вітчизняних (С. Кудря, М. Кулик, А. Сменковський, О. Суходоля,

Р. Титко, А. Шевцов) та зарубіжних (Ф. Майснер, Х.-Ч. Парк, К. Розенбергер, Ф. Уеккерд, Ф. Хард, М. Циліх) дослідників. Водночас, враховуючи значний доробок з піднятого питання, все ж залишаються недостатньо дослідженими варіативні аспекти формування комплексної енергетичної політики, інтегральним елементом якої економічні та екологічні пріоритети, що застосовується в державному будівництві провідних країн світу. З огляду на зазначене, за мету дослідження обрано узагальнення спільної енергетичної політики ЄС.

Енергетична політика ЄС формується вищими органами цього утворення – Європейською Комісією та Радою. В межах Європейської Комісії, як виконавчого інституту, функціонує спеціально уповноважений підрозділ з розробки та провадження енергетичної політики – Департамент енергетики, завданнями якого є: здійснення стратегічного аналізу в сфері енергетики; сприяння ефективному функціонуванню внутрішніх енергетичних ринків країн-членів ЄС; підтримка розвитку енергетичної інфраструктури; сприяння розвитку новітніх енергетичних технологій [1]. Окреслений Департамент має в своїй структурі низку управлінь (Директоратів), серед яких: Директорат А – уповноважений здійснювати координацію процесу розробки енергетичної політики та забезпечувати комунікації Департаменту з іншими інституціями з цільових питань; Директорат С – забезпечує розробку політики з питань розвитку відновної енергетики, новітніх енергетичних технологій та енергоефективності. Окрім того, Департамент координує роботу кількох європейських агенцій – Виконавча агенція з інновацій (INEA) та Виконавча агенція для малих і середніх підприємств (EASME).

INEA створена відносно нещодавно – на початку 2014 р. з метою впровадження таких загальноєвропейських програм як Згуртування Європи (CEF) та Горизонт 2020 (Horizon 2020) у частинах «Розумний, зелений та інтегрований транспорт» й «Безпечна чиста та ефективна енергія».

EASME у свою чергу покликана забезпечувати впровадження таких програм як Конкурентоспроможність малих та середніх підприємств (COSME), Програма ЄС з охорони навколишнього середовища та боротьби зі зміною клімату (LIFE), та Горизонт 2020 (Horizon 2020) у частинах «Соціальні виклики» та «Індустріальне лідерство». Окрім того, агенція EASME проводить щорічний захід під назвою «Тиждень стійкої енергетики ЄС», в межах якого відбувається нагородження компаній та громад міст Відзнакою за розвиток стійкої енергетики Європи [2].

Окрім Департаменту енергетики, цільовими питаннями опосередковано займається також Департамент боротьби зі змінами клімату, який забезпечує моніторинг викидів вуглецю, регулює ринок торгівлі квотами на викиди вуглецю в атмосферу, а також розробляє заходи зі зниження викидів карбону. У структурі Департаменту функціонують, окрім інших, Директорат А (координує міжнародні та міжінституційні зусилля у сфері боротьби зі змінами клімату та впровадження національних планів дій боротьби зі змінами клімату), Директорат С (забезпечує підтримку впровадження новітніх технологій, орієнтованих на зменшення викидів вуглецю, особливо в енергетичному, промисловому та транспортному секторах) [3]. Також Департамент забезпечує загальну координацію впровадження Європейської програми зі змін клімату, якою передбачено, окрім іншого, просування комбінованого виробництва теплової та електричної енергії (когенерацію), а також просування біопалива [4].

Розробкою та провадженням екологічної політики ЄС займається інший підрозділ Європейської Комісії – Департамент навколишнього середовища, завданнями якого є забезпечення захисту, збереження і поліпшення навколишнього середовища шляхом реалізації єдиної європейської політики в окресленій сфері та координації цільової внутрішньої політики країн-членів ЄС [5]. В структурі Департаменту, серед інших, функціонують підрозділи: Директорат А (опікується питаннями просування «еко-інновацій» та переробки відходів), Директорат С (забезпечує провадження політики, спрямованої на захист водних ресурсів та повітря від індустріальних викидів); Директорат Ф (здійснює розробку стратегій та координацію й комунікацію з іншими інституціями з функціональних питань Департаменту). Зазначений Департамент здійснює спільно з Департаментом енергетики загальну координацію впровадження таких програм як LIFE, COSME та Horizon 2020 через агентство EASME.

Окрім того, необхідно зауважити, що діяльність Департаменту навколишнього середовища здійснюється в межах реалізації VII Програми дій захисту навколишнього середовища (7th EAP), якою передбачено досягти до 2020 р. таких загальних цілей: зробити економіку ЄС ресурсоефективною, конкурентною та «зеленою»; забезпечити подальше нарощування «зелених» інвестицій; забезпечити взаємоузгодженість між інституціями ЄС у сфері боротьби з екологічними проблемами у різних галузях [6]. Необхідно зауважити, що на відміну від поширеної в Україні практики формування та виконання програм, згідно якої результати виконання тієї чи іншої програми для громадськості є недоступними, або ж презентуються у звуженому форматі без прив'язки отриманих результатів до запланованих цілей, практика ЄС у цьому питанні надає можливість зацікавленим суб'єктам ознайомитися у повному обсязі з повнотою виконання заходів, передбачених тією чи іншою програмою, в тому числі й завдяки визначенню чітких критеріїв моніторингу. Це стосується, зокрема й попередніх програм дій із захисту навколишнього середовища, впроваджуваних в ЄС, результати виконання яких співставляються із плановими показниками і лягають в основу розробки нових цільових програм.

Реалізацію економічної політики ЄС покладено на кілька самостійних підрозділів – Департамент економічних та фінансових відносин, Департамент торгівлі, Департамент внутрішнього ринку, промисловості та підприємництва. Завдання діяльності першого з них зводяться до забезпечення макроекономічної стабільності, другий опікується питаннями розробки спільної політики ЄС стосовно торговельних відносин із зовнішніми країнами, третій покликаний забезпечувати формування стійкої та інклюзивної економічної системи ЄС, сприяти розвитку підприємництва, впроваджувати промислову і галузеву політику тощо. В структурі Департаменту внутрішнього ринку, промисловості та підприємництва функціонують такі підрозділи, як: Директорат А (забезпечує формування загальної політики у сфері конкурентоспроможності, внутрішнього ринку, підприємництва, а також покликаний забезпечувати координацію роботи Департаменту з іншими інституціями); Директорат F (уповноважений реалізовувати політику підтримки малого та середнього підприємництва); Директорат G (здійснює підтримку впровадження національних програм забезпечення конкурентоспроможності та реалізує питання підтримки окремих галузей) [7]. Окремо необхідно наголосити, що окреслений Департамент, як і Департамент енергетики, координує роботу EASME, а також є головною інституцією з питань менеджменту програми COSME.

Правове поле регулювання енергетики на рівні ЄС утворюють ціла низка актів, серед яких можна виділити кілька, які визначають напрями та механізми координації енергетичної політики з економічною та екологічною. Одним з ключових наднаціональних нормативно-правових актів у сфері реалізації енергетичної політики країн-членів ЄС є Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС Про забезпечення використання поновлюваних джерел енергії, згідно якої кожній з країн пропонується розробити та представити власний план дій розвитку відновлюваної енергетики, зокрема шляхом забезпечення координації між національними, регіональними та місцевими органами у цій сфері [8].

Наступним наднаціональним актом є Директива Європейського Парламенту та Ради 2006/32/ЄС Про енергоефективність та енергетичні послуги, метою якої є підвищення еколого-економічної ефективності енергетики країн-членів ЄС шляхом формування індикативних цільових показників, інституційних, фінансових, нормативно-правових механізмів та стимулів з метою усунення існуючих бар'єрів, що перешкоджають ефективному використанню енергетичних ресурсів кінцевими споживачами; створення умов для розвитку ринку енергетичних послуг та поліпшення ефективності використання енергії кінцевими споживачами [9]. Необхідно зауважити, що інші акти ЄС в сфері енергетики зосереджують увагу, на забезпеченні розвитку інфраструктури енергетичної сфери, механізмів координації прийняття рішень між країнами-членами ЄС з цільових питань, визначення орієнтирів наукових досліджень у відповідній сфері тощо.

Інструментом реалізації вказаних ключових директив є відповідні програми – CEF, Horizon 2020, COSME та LIFE. Програма CEF покликана забезпечити фінансування проектів, метою яких є вирівнювання розвитку територій ЄС з таких аспектів, як енергетика, транспорт і телекомунікації. Кінцевою метою проекту є формування єдиного енергетичного, транспортного та телекомунікаційного секторів ЄС. В межах енергетичної складової окресленої Програми передбачено як грантове фінансування комерційно нежиттєздатних проектів в енергетичній інфраструктурі ЄС, однак які мають вагоме значення, так і часткову підтримку енергетичних проектів (інфраструктурних та енергогенераційних з відновних джерел) з обмеженою інвестиційною привабливістю. У період 2014–2020 рр. на проекти в енергосекторі в межах CEF передбачено 5,85 млрд. євро [10].

Horizon 2020 являє собою масштабну мультигалузеву програму, сформовану на основі стратегічних орієнтирів розвитку ЄС до 2020 року, яка включає 18 тематичних розділів [11]. Безпосередній зв'язок з енергетичною та екологічною політиками мають розділи «Індустріальне лідерство» та «Соціальні виклики». В межах розділу «Індустріальне лідерство» передбачено застосування як повного фінансування так і публічно-приватного партнерства (співфінансування) проектів, спрямованих на зміцнення індустріальних можливостей підприємств (перш за все, малих та середніх), в тому числі шляхом підвищення ефективності використання енергії у виробничих процесах. В межах розділу «Соціальні виклики» передбачено надання фінансової підтримки таких проектів, як: безпечна, чиста та ефективна енергетика; розумний, «зелений» та інтегрований транспорт; боротьба зі змінами клімату, захист навколишнього середовища, підвищення ефективності використання ресурсів та сировини.

Програма COSME спрямована на підтримку конкурентоспроможності малих та середніх підприємств в рамках генеральної мети – забезпечення стійкого, високотехнологічного та інклюзивного зростання, що має бути досягнуто через зниження викидів вуглецю, підвищення ефективності використання енергії та ресурсів, а також підвищення екологічності економіки. Фінансова підтримка проектів в межах програми здійснюється шляхом надання гарантій повернення кредитів під цільові проекти з терміном повернення до 10 років, співфінансування, підвищення пропозиції капіталу для ризикових проектів. Кошторис програми на період 2014–2020 рр. складає 2,3 млрд. євро [12].

Програма LIFE спрямована на сприяння формуванню ресурсозберігаючої, низьковуглецевої економічної системи, а також підвищення захисту навколишнього середовища. Підтримка проектів здійснюється шляхом застосування варіативних фінансових інструментів – надання цільових грантів, співфінансування та кредитної підтримки. Фінансування енергоефективних проектів здійснюється через Європейський інвестиційний банк. Кошторис програми на 2014-2017 рр. загалом становить близько 1,8 млрд. євро. Наразі упроваджується вже п'ята фаза програми LIFE (I: 1992-1995, II: 1996-1999, III: 2000-2006 та LIFE+: 2007-2013), які пов'язані з відповідними програмами дій ЄС із захисту навколишнього середовища. Протягом реалізації попередніх фаз було співфінансовано 4171 проект на суму 3,4 млрд. євро [13].

Узагальнюючи окреслені програми варто відмітити їх спільну особливість – завдання розвитку енергетики тут відведені на другий план, а в ролі механізмів досягнення первинних цілей виступають підтримка конкурентоспроможності підприємств, захист навколишнього середовища, економічне та інфраструктурне вирівнювання територій тощо. Водночас необхідно враховувати, що ЄС не є цілісною державою, а становить собою різновид міждержавного об'єднання, що включає 28 самостійних держав, наділених власним суверенітетом. Відтак, енергетична політика кожної країни-члена ЄС, безумовно ґрунтуючись на окреслених загальноєвропейських положеннях, вироблених на основі досягнутого консенсусу, все ж реалізується уповноваженими національними інституціями у відповідності до особливостей тієї чи іншої країни. Узагальнений досвід ЄС, зокрема стосовно вмонтування економічних та екологічних пріоритетів при розробці та реалізації його енергетичної політики, враховуючи стійкий євроінтеграційний вектор України, має бути покладений в основу розробки нової національної енергетичної політики, яка б урахувала як національні економічні інтереси країни так і необхідність захисту навколишнього середовища, а головне – передбачала б зміну мети її формування та провадження з існуючої «енергетика заради енергетики» на «енергетика заради економіки, екології тощо».

Список використаних джерел:

1. European Commission's Directorate-General for Energy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/dgs/energy/index_en.htm.
2. EU Sustainable Energy Week [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eusew.eu/.
3. Directorate-General for Climate Action [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ec.europa.eu/clima/index_en.htm.
4. European Climate Change Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/clima/policies/eccp/index_en.htm.
5. Directorate-General for the Environment [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm.
6. 7th EAP - General Union Environment Action Programme to 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/en.pdf.
7. Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/growth/about-us/index_en.htm.
8. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.europa.eu/legislation_summaries/energy/renewable_energy/.
9. Directive 2006/32/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on energy end-use efficiency and energy services [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.europa.eu/legislation_summaries/energy/energy_efficiency/.
10. Connecting Europe Facility (CEF) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.inea.ec.europa.eu/en/cef/cef.htm.
11. Horizon 2020 programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-sections.
12. Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises (COSME) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/.
13. LIFE programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ec.europa.eu/environment/life/about/index.htm#life2014.

* Шатило Олексій Анатолійович – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування Житомирського державного технологічного університету.